Voordracht dr. R.W. de Korte op de VVD-Partijraadsvergadéring inzake "Liberalisme en Politieke Economie" te Rotterdam, 1 november 1986

DAMES EN HEREN,

Het besef, dat onze welvaart uiteindelijk slechts af hangt van het produktieve vermogen van onze economie, dringt gelukkig weer in brede kring door. De beschikbaarheid van menselijk en fysiek kapitaal, en de kwaliteit en kwantiteit van de inspanningen van de beroepsbevolking zijn in. hoge mate bepalend voor onze economische groei. Deze fundamentele noties zijn lange tijd verwaarloosd, zoals blijkt wanneer we de ontwikkelingen in de laatste decennia nagaan.

Fouten uit de jaren zestig en zeventig

In de na-oorlogse economische politiek, en met name in de jaren '50 en '70, was de gangbare gedachte dat de economie in feite slechts door één probleem bedreigd kon worden en wel door een terugval in de effectieve vraag, zoals zich in de jaren dertig had voorgedaan. De Keynesiaanse theorie nu leek dat probleem op een alleszins bevredigende wijze te hebben opgelost. Door manipulatie van de effectieve vraag had de overheid - zo dacht men - de sleutel in handen tot volledige werkgelegenheid. Daarbij leek een dergelijk beleid risicoloos, omdat een verhoging’ van overheidsuitgaven, gefinancierd door belastingverhoging, volgens de toen heersende opvatting, zou resulteren in per saldo hogere effectieve vraag en dus een hoger niveau van het nationaal inkomen. Daar de overheid de extra belastinggelden, waarvan de consumenten een deel aan de besparingen zouden hebben toegevoegd.

in zijn geheel uitgeeft, ontstaat een bestedingsimpul s zonder dat een begrotingstekort wordt gecreëerd. Er stond dus geen straf op het uitbreiden van de collectieve sector, eerder een bonus.

De welvaartsstaat vertoonde in de jaren zestig en zeventig een ongebreidelde groei: meer collectieve voorzieningen en sociale zekerheid, subsidies, minimumgaranties, verdergaande regulering en een sterk stijgende lastendruk. Daarbij: kwam bovendien dat politici sterker bleken in het doen van extra uitgaven in tijden van conjuncturele neergang dan in het beperken van uitgaven in een conjuncturele opgang.

illusie-denken

De illusie dat volledige werkgelegenheid door de overheid kon worden gegarandeerd door bestedingspolitiek leidde aldus tot een aantasting van het functioneren van de

markteconomie: rigiditei- ten, een afnemende betekenis van het prijsmechanisme, en uitholling van financiële incentives. Daarbij kwam dat sociale partners in de loononderhandelingen de werkgelegenheids- consequenties van hun afspraken konden negeren; men mocht immers verwachten dat de overheid daar indien noodzakelijk wel corrigerend zou optreden.

Toen zich in het begin van de jaren zeventig een economische neergang begon af te tekenen bleken enerzijds de macro-model en de ommekeer in de economische ontwikkeling niet voorzien te hebben en anderzijds deed zich het feit voor dat de beleidsinstrumenten niet bij machte waren om de omslag te keren. Dit kwam vooral omdat de economische problemen niet van conjuncturele
aard waren maar juist van structurele; iets wat in de economische analyse werd verwaarloosd. Mede daardoor werden niet de consequenties getrokken van het feit dat schaarsteverhoudi ngen en relatieve prijzen ingrijpend waren gewijzigd. De geleden ruil-voetverliezen werden in de praktijk grotendeels afgewenteld op het bedrijfsleven, want zowel de particuliere consumptie als de overheidsbestedingen schoven die rekening door. Gelijktijdig werd - overigens vrij uitzichtloos - getracht het verzwakte bedrijfsleven af te schermen van de "wreedheden van de wereldmarkt". Er was teveel oog voor het op peil houden van het macro-economi schbestedingspeil, en te weinig oog voor de micro-economische verstoringen en de daarvoor noodzakelijke aanpassingen. Conjuncturele maatregelen konden de structurele problemen tijdelijk verdoezelen, maar het medicijn bleek uiteindelijk erger dan de kwaal.

De tragiek is dat het zo lang heeft geduurd voordat de les is getrokken uit het gebrek aan aanpassingsvermogen van de Nederlandse economie. In de jaren direct na de oliecrisis van 1973 (c.q. 1974/1975)' is nog een reeks beleidsmaatregelen tot stand gekomen die de flexibiliteit verder aantastten in plaats van bevorderden: structurele verhogingen van het minimumloon, de gelijkstelling van de netto minimale uitkering aan het netto minimumloon, de introductie van de (inkomensafhankelijke) individuele huursubsidie. Het Centraal Planbureau heeft deze misrekening in het laatste Centraal Economisch Plan nog eens duidelijk belicht. Een eerder
ingezette loonmatiging in combinatie met een terughoudend beleid ten aanzien van de collectieve sector, zou hebben geleid tot hogere produktiegroei, een betere rendementspositie, hogere investeringen, lagere werkloosheid, en slechts een kleine extra daling van het reeël beschikbaar inkomen. Daarbij moet nog worden bedacht dat in

de CPB-modellen weinig terug is te vinden van micro-economische factoren. Mijns inziens zou een dergelijke adequate beleidsreactie zelfs nog omvangrijken effecten hebben gehad dan het CPB becijfert. Achteraf praten is altijd gemakkelijk, maar een dergelijke politiek zou ons een aanmerkelijk lagere druk van belastingen en premies hebben opgeleverd, en een meer flexibele economie.

Een nieuwe koers

In de internationale discussie is zowel biji wetenschappers als bij beleidsmakers de aandacht verschoven van het vraagstuk van de bestedingen naar het vraagstuk van het beter functioneren van markten en de versterking van de aanbodkant van de economie. Zo schrijft de vooraanstaande econoom Gottfried Haberler:"Most European economies are plagued .....by what one may call excesses of the welfare state, by very high taxes, and by a most oppressive regulatory climate. This has made , the European economies very unflexible. An extreme example is the Netherlands (hij schreef dit in 1 984). (Unemployment is almost 18%, but unemployment and other welfare benefits are so generous that many jobless people have little incentive to work.")

Assar Lindbeck geeft in verschillende artikelen, naar aanleiding van vergelijkbare problemen in Zweden, een opsomming van wat hij noemt “work disincentives in the welfare state." Ik wil in aansluiting daarop enkele m.i. essentiële marktverstorende effekten van de groei van de collectieve sector aanstippen. Allereerst werd het marktmechanisme op de arbeidsmarkt sterk onder druk gezet door het steeds verder oplopen van de marginale tarieven van belastingen en sociale premies, in samenhang met i nkomensafhanke;ijke regelingen en de relatief geringe verschillen tussen netto arbeidsinkomens en netto uitkeringen.

Bij rationeel handelen -ik heb het dus niet eens over oneigenlijk gebruik, misbruik of fraude - bij rationeel handelen zal dit complex van factoren van grote invloed zijn op het gedrag vanindividuenop de arbeidsmarkt:op het zoekgedrag en de bereidheid tot bij- of omscholing van werklozen, op de bereidheid vanwerkenden tot extra inspanningen, verdere scholing en mobiliteit. De financiële prikkels tot inspanning zijn laag, terwijl anderzijds de prikkels tot belastingontwijking of zelfs fraude groot zijn. De groei van het zwarte circuit geeft aan dat eerlijkheid de meest belaste waarde in de

West-Europese economieën is geworden.
En natuurlijk moet gewezen worden op het afwentelingsmechanisme, waardoor de gestegen collectieve druk werd doorgegeven in hogere loonkosten, die de winsten en de concurrentiepositie onder druk zetten. Steeds meer wordt inmiddels ook onderkend dat het grote en groeiende verschil tussen de loonkosten voor bedrijven, en de netto-beloningen voor de werknemers tot een minder efficiënte allocatie van arbeid is gaan leiden.
Daarnaast is de flexibiliteit van de markteconomie in sterke mate

ingeperkt door de uitdijende overheidsbemoeienis: het woud van wetten en bepalingen die het handelen van ondernemers compliceren. En ook de overheidsuitgaven zelf kunnen de marktwerking in hoge mate belemmeren., neem bijvoorbeeld in vergelijking met het buitenland het hoge sociale minimum, de huursubsidies en niet te vergeten de steun aan bedrijven in moeilijkheden.
De last, die een gulden extra belastingheffing op de markteconomie legt, is door al deze verstoringen op lange termijn veel groter dan die ene gulden zelf. Op langere termijn kunnen die lasten oplopen tot een veelvoud van de oorspronkelijke belastingverhoging, doordat individuen in de economie hun beslissingen en gedragingen bijstellen.
Een van de belangrijkste negatieve symptomen die de wildgroei van de verzorgingsstaat te zien pleegt te geven vind ik de afnemende zorg die er is voor het toekomstig produktief vermogen van de economie. En met name de tekortschietende drang tot technologische vernieuwing gaat een te ver doorschietende verzorgingsstaat parten spelen.
Ik wil hier ook opmerken, dat het mij deugd doet dat ook in kringen van de Partij van de Arbeid de opvattingen omtrent de rol en de betekenis van de publieke sector ter discussie staan. Ik verwijs graag naar het artikel van de heer de Kam in het blad "Socialisme en democratie" van oktober 1986.
Van hetgeen ik heb opgemerkt, is veel ook terug te vinden in de studie liberalisme en politieke economie van de heren Groenveld en Kinneging. Ik kom daar aanstonds nog op terug.
Ik wil thans nog een ander punt aanroeren. De uitbouw van de welvaartsstaat ging tevens gepaard met een verkleining van de inkomensverschillen. De genoemde auteurs

scharen zich achter de "neo-liberale" visie dat marktkrachten tot te grote inkomens-verschillen leiden, en dat de overheid hier compenserend dient op te treden. Ik wil dit zeker niet ontkennen, maar wil er toch op wijzen dat de omvang van het nationaal inkomen niet onafhankelijk is van de verdeling. De inkomensverdeling is in ons land aan de onderkant meer samengedrukt dan in de grote Europese landen en de V.S. Ook dit draagt bij tot de verstarring van de arbeidsmarkt, met negatieve gevolgen voor de economische ontwikkeling. Dan leidt herverdeling wel tot een gelijker stuk van de koek voor iedereen, maar misschien is dat stuk ook voor de "minst bedeelde" groep dan toch kleiner dan bij vrije marktwerking. Ligt daar niet de werkelijke grens van verdelingspolitiek, in plaats van bij de groei van de rentelasten, zoals stelling 2 suggereert?

De filosofie van de "corridor"

De genoemde marktverstorende effekten van de groei van de collectieve sector hebben in de terminologie van Groenveld en Kinneging (ontleend aan Leyonhufvud) geleid tot een versmalling van de zgn. "corridor".

Binnen deze corridor is het marktmechanisme zelf in staat onevenwichtigheden op te vangen, buiten deze corridor is een actief (Keynesiaans) beleid van de overheid noodzakelijk. De breedte van de corridor zelf is afhankelijk vande mate waarin de marktwerking is aangetast door regulering en institutionele rigiditeiten.

Soms lijken de auteurs overmatige aandacht te hebben voor de vraag wanneer er nu wel of niet moet worden gestimuleerd of: Wanneer zitten we nu binnen of buiten de corridor? Die probleemstelling lijkt niet van primair belang. Het doet denken aan een automobilist die rook uit de motorkap ziet komen, en zich allereerst bekommert om de vraag of hij de wind voor of tegen heeft, in plaats van zich om de motor zelf te bekommeren.

Stabilisatiepolitiek bij een versmalde corridor (veroorzaakt door de belemmeringen van de marktwerking) leidt dan misschien wel tot een bestedingsevenwicht. Maar dat evenwicht gaat dan gepaard met een lage produktiegroei en een hoge werkloosheid.'

Om zo'n evenwicht is het ons natuurlijk niet te doen. ,

Versterking van de markt is dus de eerste opgave. In dat verband is het van belang om na te gaan welke aanbevelingen voor het beleid kunnen worden geput uit de recente stromingen in het economisch denken, die de werking van markten en stimulering van de aanbodzijde als uitgangspunt hebben.

Waar het Keynesianisme de nadruk legt op de macro-economische vraag en de daarvoor verantwoordelijke overheid, wijst de aanbodeconomie op de micro-economische prikkels, met name die welke uitgaan van een vrijere marktwerking, lagere belastingen en minder overheidsbemoeienis. Hogere rendementen, sterkere financiële prikkels tot investeren door verlaging van (marginale) belastingtarieven, beperking van belemmeringen door regulering zijn de aangewezen instrumenten om de groei van investeringen te herstellen en daarmee de potentiële groeikracht van de economie. Hiermee plaatsen aanbodeconomen de ondernemer opnieuw in het hart van het economisch gebeuren, in plaats van het kunsthart van de overheid. Het is de ondernemer die innoveert, die er zorg voor draagt dat de produktiviteit toeneemt, die investeert en voor het overgrote deel van de welvaart zorgt.
Van de Monetaristen en de Nieuw-Klassieken kunnen we leren dat conjunctuurpolitiek veelal ineffectief is. Hoewel op sommige uitgangspunten (rationele verwachtingen) Wel het een en ander
valt af te dingen, zijn het met name ook de praktische problemen (goede informatie, juiste timing) die ons tot uiterste terughoudendheid nopen ten aanzien van deze conjunctuurpolitiek.
Kabinetsbeleid
In het kabinetsbeleid zoals dat nu gestalte krijgt, is een duidelijke keuze voor versterking van de aanbodzijde van de economie zichtbaar. Het kabinet streeft naar een verbetering van de werking van de markt zodat door middel van economische groei de werkloosheid wordt teruggedrongen. Op deze beleidslijn, op de stimulering van de aanbodzijde, de zorg voor een klimaat waarin ondernemend Nederland kan gedijen, ben ik als Minister van Economische Zaken allereerst aanspreekbaar.
In algemene zin behelst dit aanbodbeleid dat - waar mogelijk - de overheid een aantal stappen terug dient te doen. Voor alle duidelijkheid merk ik op, dat deze beleidskeuze niet impliceert, dat alle overheidsuitgaven en alle overheidsingrijpen uit den boze zijn. Wel dient er steeds een nuchtere afweging te zijn. Zojuist heb ik geadstrueerd, dat hogere belastingen extra negatieve welvaartseffekten kunnen hebben, die de guldenswaarde van de belastinggelden zelf nog kunnen overtreffen. De overheids-uitgaven dienen afgewogen te worden tegen die hoge maat
schappelijke kosten. Uiteraard moeten we in dit verband voor zichtig zijn met uitgaven, die vanwege het feit dat er stimulansen voor de aanbodzijde worden gegeven, een hoog

maatschappelijk rendement hebben.
Centraal in de beleidsaanbevelingen van supply-siders staat de roep om belastingverlaging en vereenvoudiging van belastingstelsels. Het zal duidelijk zijn, dat ik hiervan ook een warm voorstander ben. Maar dan moet de belastingverlaging zodanige vorm krijgen, dat de aanbodzijde van de economie, wordt gestimu- leerd, en het prijsmechanisme op de verschillende markten wordt, hersteld. Ook dan echter zullen eerst op langere termijn de positieve gevolgen volledig zichtbaar zijn.
Daarnaast is vereenvoudiging en stroomlijning van het belastingstelsel noodzakelijk. Het rapport van de Commissie Oort biedt hiervoor een excellente basis. Deze belastingvereenvoudiging is noodzakelijk, ook om de gewenste aanbodeffekten te bereiken. Maar het is geenszins voldoende.
Uiteraard kan belastingverlaging alleen indien daarvoor ook budgettaire ruimte is, en u weet dat deze ruimte vooralsnog zeer gering is. We moeten bij belastingverlaging ook niet weer in de val van de inverdieneffekten lopen. Weliswaar zal verlaging van belastingen zich waarschijnlijk door een positieve invloed op de aanbodzijde voor een deel weer terugbetalen, maar we moeten er bepaald niet op rekenen dat verlaging van belastingtarieven uit zichzelf een hogere belastingopbrengst geeft» zoals de heer Laffer ons wil doen geloven.
Het is dus zaak om, wanneer de ontwikkeling van het financie ringstekort daarvoor ruimte laat, simultaan overheidsuitgaven en belastingen te verlagen. De extra stimulans die dit via versterking van de aanbodzijde aan de economie geeft, en daardoor een inverdieneffekt oplevert, kan dan worden benut voor verdere lastenverlichting.
Ik wil daarbij ook nog op het volgende wijzen: in alle Westerse economieën is of komt thans een discussie op gang omtrent herstructurering van belastingstelsels. Zweden, jarenlang koploper op het gebied van de belastingdruk, heeft de marginale tarieven van de inkomstenbelasting verlaagd, en heeft Nederland de koppositie opgedrongen. Elders, in de VS, en in Europa worden de tarieven van de vennootschapsbelasting fors verlaagd. Uit concurrentie-oogpunt alleen al zullen wij hierop op een of andere manier een antwoord moeten geven. Verlaging van de uitzonderlijke hoge marginale belastingtarieven is een "must". Terugbrenging van het hoogste tarief van 72 naar bijvoorbeeld 60% zou niet eens zoveel kosten. Een politieke discussie daarover lijkt mij onverbrekelijk verbonden met de discussie over meer groei en werkgelegenheid.

Naast deze globale beleidslijnen, moet het aanbodsbeleid ook concreet worden vertaald naar het concrete beleid van het departement dat ik sinds enkele maanden mag aanvoeren.
Op een aantal beleidsterreinen, zoals het mededingings- en vestigingsbeleid moet de zorg voor de markt en het vermijden van overbodige regulering nog nader vorm krijgen. T.a.v. het prijsbeleid is al grote voortgang gemaakt.
Bij de invulling van de ombuigingstaakstelling is zoveel mogelijk getracht het fijnmazige web van subsidieregelingen te vereenvoudigen. Dit web stamt uit de periode dat de rendementspositie van het bedrijfsleven zeer slecht was. Deze vereenvoudiging betekent om te beginnen dat. er een reductie zal worden aangebracht in het aantal regelingen. Gestreefd wordt naar een overzichtelijke opbouw van een beperkt aantal faciliteiten. Het defensieve beleid, dat er op gericht is soms min of meer krampachtig "te houden wat je hebt" zal steeds meer aan betekenis verliezen en op termijn beëindigd worden. Juist bij deze vorm van economisch beleid wordt de marktwerking vaak ingrijpend en langdurig verstoord. Het schrappen van dergelijke: faciliteiten, het terugtreden van de overheid, is essentieel onderdeel van het beleid gericht op versterking van de aanbodzijde. En werkt uiteindelijk in het voordeel van het bedrijfsleven.
Een beleid dat zich richt op versterking van de aanbodzijde moet investeringen en technische vooruitgang stimuleren door generieke en geobjectiveerde vormen van groeibevordering.
Een voorbeeld bij uitstek van een instrument dat in dit beleid past is de Wet Inv-esteringsrekening, de WIR. De geschiedenis van dit instrument, dat alweer 8 jaar bestaat, toont precies welke kant het met het beleid op moet. In de oorspronkelijke opzet was de WIR bedoeld als een sterk sturend instrument, met een veelheid aan toeslagen die de investeringen in een, door de overheid gewenste richting zouden kunnen dirigeren. In de loop der jaren is gebleken dat zo'n. sturing niet werkt, en dat de grote mate van regulering die dit met zich brengt soms zelfs een belemmerende factor kan zijn. Successievelijk is dan ook het aantal toeslagen ingeperkt en is er een uniforme basispremie voor alle soorten

bedrijfsmiddelen gekomen. Na de diverse vereenvoudigingen en de afschaffing van de

negatieve aanslag heeft de, WIR zich nu ontwikkeld tot een strakke, eenduidige faciliteit ter bevordering van de investeringen door bedrijven.
Het is nog te vroeg om te zeggen: "Investeringsfaciliteiten zijn geheel overbodig, een verlaging van de belastingen zal hetzelfde of wellicht een nog beter effect hebben op de investerings- geneigdheid van bedrijven." Het is verheugend om te kunnen constateren dat de rendementspositie van de bedrijven verbeterd
is, maar we mogen niet vergeten dat dit herstel nog broos is. Met de afschaffing van de negatieve aanslag in de WIR en de verlaging van de Voorraad- en vermogensaftrek is recentelijk reeds een •omvangrijke ingreep in de facilitëring aan het bedrijfsleven gedaan.
Het bedrijfsleven heeft te kampen met een zeer scherpe internationale concurrentie. We moeten er terdege voor waken dat de Nederlandse overheid de bedrijven niet confronteert met een investeringsklimaat dat ongunstig afsteekt bij de omringende landen. Dit geldt des te meer in het licht van de constatering dat het bedrijfsleven steeds mobieler wordt, en zich daar vestigt waar de voorwaarden het gunstigst zijn. Een actief acquisitiebeleid, gegrondvest op goede investeringsvoorwaarden, is dan ook van het grootste belang.
Voorts heeft het technologiebeleid een hoge prioriteit. De ontwikkelingen op dit vlak gaan zeer snel en Nederland lijkt hier
en daar een achterstand opgelopen te hebben. Buitenlandse overheden voeren een zeer actief technologiebeleid..
Vooruitlopend op de adviezen van de Commissie Dekker kiezen wij nu reeds voor een programmatische aanpak van het technologiebeleid. Ook hier geen specifieke ondersteuning van individuele projecten van ondernemingen, maar programma's met duidelijke doelstellingen en criteria. Bij de definitieve vormgeving van de programma's zal uiteraard het advies van de gisteren geïnstalleerde Commissie Dekker centraal staan.
De weg omhoog: Nederland in Europees perspectief
Dames en heren, uit mijn betoog kunt u de conclusie trekken, dat er nog veel te doen is ten aanzien van het herstel van onze economie. Dat is ook zo. Niettemin zijn er al goede vorderingen gemaakt en heb ik er al met al het volste vertrouwen in dat wij op de goede weg zijn. Nederland hoeft zich inmiddels niet meer te schamen in Europees verband als het gaat om economische groei, het verloop van de werkgelegenheid, en

investeringsgroei, met name die in de industrie.
Een paar cijfers, op de valreep, mogen dit verduidelijken. Kende Nederland in het begin van de jaren tachtig een produktiedaling, terwijl de EG nog, zij het langzaam, doorgroeide. Sinds 1983 groeien we even hard als Europa gemiddeld (als we corrigeren i.v.m. de energie).
Ook wat betreft de werkgelegenheid bleven we in het begin van de jaren tachtig, achter bij de EG. Met ingang van 1 985 leveren we
daarentegen met 1% werkgelegenheidsgroei per jaar een iets betere prestatie dan gemiddeld in Europa. De gevolgen daarvan zien we ook duidelijk terug bij het werkloosheidsverloop. Vanuit een gelijke positie in 1980 (nl. ruim 6%), steeg de werkloosheid in Nederland in 4 jaar tijd tot ruim 14% van de beroepsbevolking, terwijl het EG-gemiddelde in 1984 op krap 11% uitkwam. Daarna trad echter een duidelijke verbetering op. Terwijl de werkloosheid in de EG langzaam verder stijgt tot krap 12% in 1987 is de verwachting dat deze in Nederland dan tot zo'n 11% gedaald zal zijn.
Tot slot de investeringsgroei, die een belangrijke vertrouwens- maatstaf vormt en essentieel is voor de economische groei op termijn. j
De bedrijfsinvesteringen in vaste activa (bruto; inclusief woningen) daalden in 1981 en 1982 in Nederland gemiddeld nog met 7,5% per jaar (in de EG was er toen een daling met 2% per jaar). Tussen 1983 en 1987 zullen de investeringen naar verwachting in Nederland evenwel met ca. 4,5% gemiddeld per jaar stijgen (tegen Europa: ca. 2i%).
Nog meer spectaculair is het beeld bij de industrie:daar
groeiden de investeringen in Nederland in 3 jaar tijd (1984 t/m 1986) met maar liefst ruim 60% (vergelijk Europa:30%; vergelijk West-Duitsland: 25%). Alleen Denemarken wist in die jaren een nog spectaculairdere groei te boeken.
Al met al zijn we op de goede weg. In wielrennerstermen: van vlak voor de bezemwagen, nu weer in het peloton en wat mij betreft op weg naar de kopgroep..

Dames en heren, ik ben blij op deze themavergadering te hebben mogen spreken. Het is goed dat de VVO toont dat zij zich telkens weer beraadt op haar liberale uitgangspunten, het fundament waarop onze politieke keuzes rusten.
Ik ben verheugd te constateren dat datgene wat wij hier bespreken, de liberale visie op de economische politiek, in zo vergaande mate aansluit bij en een uitweg biedt uit de huidige problematiek. Dat met name geeft de zin aan deze vergadering-